

ภูมิสังคมทางวิถีชีวิต และคุณค่าของพื้นที่สาธารณะ ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของประชาชนในพื้นที่ชุ่มน้ำ กรณีศึกษาชุมชนหมู่ที่ 8 ตำบลพันท้ายนรสิงห์ จังหวัดสมุทรสาคร

ศิริพันธ์ นันสุนานนท์, ปิยะพงษ์ จันทร์ใหม่บุลา, ธิเรียมรอง รัตนวิไลสกุล

วิภาวี เอี่ยมวรเมธ, กาศนันท์ อัศวรักษ์

สาขาวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

พื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetlands) ตามอนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar Convention) หรืออนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ ๑ หมายถึง พื้นที่ที่มีลักษณะเป็นที่ลุ่ม ที่ราบลุ่ม ที่ลุ่มชื้นแฉะ พื้นที่พรุ พื้นที่ฉ่ำน้ำ พื้นที่แหล่งน้ำ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่มีน้ำขังหรือท่วมอยู่อย่างถาวรและชั่วคราว อาทิ ป่าพรุ ป่าชายเลน เป็นต้น โดยคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำคือการเป็นระบบนิเวศที่มีบทบาทหน้าที่ตลอดจนคุณค่าและความสำคัญต่อวิถีชีวิตทั้งของมนุษย์ พืช และสัตว์ รวมทั้งระบบนิเวศ เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำมีความแตกต่างจากวิถีชีวิตของคนในชุมชนเมือง [คันสนีย์, 2560]

หมู่บ้านชายทะเล หมู่ที่ 8 ตำบลพันท้ายนรสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ตั้งอยู่บนพื้นที่ชุ่มน้ำ มีเนื้อที่ประมาณ 7,715.669 ไร่หรือประมาณ 12.345 ตารางกิโลเมตร สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของชุมชนมีลักษณะรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเลสูงจากระดับน้ำทะเล ประมาณ 1.00-2.00 เมตร ติดกับอ่าวไทยทางทิศใต้ โดยมีป่าชายเลนอยู่บริเวณริมฝั่งทะเล พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง และเป็นดินเค็ม มีลักษณะเป็นดินเลน เนื้อดินเหนียวและเค็มจัดที่เรียกว่า ดินซุดท่าจีน ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ตอนล่างของจังหวัดสมุทรสาคร และมีระดับน้ำใต้ดินที่สูงเกือบถึงหน้าดินตลอดปี สภาพปัจจุบันเป็นป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์

มีนากุ้ง บ่อเลี้ยงปลา สภาพพื้นที่เหมาะกับการเลี้ยงปลาน้ำกร่อยต่าง ๆ และมีคูคลอง ป่าจาก บางพื้นที่จะมีน้ำขังตลอดปี ภายในชุมชนประกอบด้วยครัวเรือนจำนวน 296 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด ประมาณ 1,296 คน อาชีพส่วนใหญ่ของคนในพื้นที่ คือ การทำเกษตรกรรมและการประมง ได้แก่ ทำนาเกลือ ทำวังกุ้ง เลี้ยงหอยแครง หอยแมลงภู่ จับสัตว์น้ำ (ปู ปลา) บางส่วนทำธุรกิจส่วนตัว อาทิ ร้านอาหาร และอาชีพ รับจ้างทั่วไป แต่อาชีพหลักของคนในชุมชนหมู่ 8 บ้านชายทะเลคือ การทำประมงพื้นบ้านและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำทะเล มีผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่รู้จักคือหอยแมลงภู่และกะปิ [ศูนย์การศึกษาอนุกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองสมุทรสาคร, 2560]

ด้วยลักษณะภูมิประเทศที่เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ ทำให้ชุมชนหมู่ 8 บ้านชายทะเล มีวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม และความเชื่อที่สร้างอัตลักษณ์ให้กับชุมชน ซึ่งวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม และความเชื่อเหล่านี้สัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะของคนในชุมชนก่อให้เกิดวิถีชีวิตชาวประมงชายฝั่งทะเลในทางตรงกันข้ามวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม และความเชื่อที่กำเนิดขึ้นก็ส่งผลต่อการใช้พื้นที่สาธารณะเช่นกัน เช่น คนในชุมชนมีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นอย่างมาก เป็นต้น ซึ่งการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะเหล่านี้ล้วนก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างสมดุลและยั่งยืน

ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำ รวมถึงศึกษาคุณค่าของพื้นที่สาธารณะในพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เพื่อที่จะทำให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะและวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ชุ่มน้ำ รวมทั้งเข้าใจความสำคัญของพื้นที่สาธารณะที่มีต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ผลการศึกษานี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดแนวทางพัฒนาชุมชนชายฝั่งทะเลให้มียั่งยืน สอดคล้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และสภาพภูมิศาสตร์ในพื้นที่

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาภูมิสังคมของวิถีชีวิต และคุณค่าของพื้นที่สาธารณะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ชุ่มน้ำ กรณีศึกษาชุมชนหมู่ที่ 8 บ้านชายทะเล ตำบลพันท้ายนรสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

3. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาภูมิสังคมของวิถีชีวิต และการใช้พื้นที่สาธารณะของชุมชนหมู่ที่ 8 บ้านชายทะเล ตำบลพันท้ายนรสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร มีแนวและคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังนี้

3.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิสังคมและวิถีชีวิต

คำว่า “ภูมิสังคม” (Social Geography) หรือ Geosocial หมายถึง ความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ชีวภาพ วิถีชีวิต ประเพณี ขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรม (English-Thai : Longdo Dictionary) [ภูมิสังคม.2555] เป็นคำที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงใช้เป็นหลักการทรงงานที่ว่า “การพัฒนาใด ๆ ต้องคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศของบริเวณนั้นว่าเป็นอย่างไร และ

สังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน” [คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550] ดังนั้นการศึกษาวีถีชีวิตของคนในชุมชนหนึ่งๆ ต้องให้ความเคารพและสอดคล้องกับ “ภูมิสังคม”

3.2 พื้นที่สาธารณะและการใช้พื้นที่สาธารณะ

พื้นที่สาธารณะ (Public Space) มีความหมายโดยทั่วไป หมายถึง พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคน เป็นพื้นที่ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้หรือแบ่งปันร่วมกันกับสมาชิกทุก ๆ คนในชุมชน เป็นพื้นที่ที่ทุกคนสามารถมองเห็นได้ รวมทั้งเข้าถึงได้โดยไม่จำเป็นต้องขออนุญาตจากใคร เช่น ทางเท้า ถนน สวนสาธารณะ ลานชุมชน ลานเมือง ซึ่ง Efroymsen, ThanhHa, and ThuHa (2009) กำหนดนิยามความหมายของพื้นที่สาธารณะ หมายถึง พื้นที่ที่ประชาชนสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ร่วมกันและก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนทางสังคม (Social Relation and Exchange) รวมทั้งช่วยรักษาความเป็นสังคมของสังคมหนึ่งเอาไว้ หากไม่มีพื้นที่สาธารณะจะทำให้ชุมชนมีความเป็นปัจเจกมากขึ้น (Isolation) พื้นที่สาธารณะยังช่วยส่งเสริมความรู้สึกผูกพันกับพื้นที่และชุมชนของตนเอง (Sense of Place and Sense of Community) และทำให้เกิดการสื่อสารภายในชุมชนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย

3.3 คุณภาพชีวิต

องค์การยูเนสโก (UNESCO, 1978) ได้ให้ความหมายคุณภาพชีวิต หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลต่อการดำรงชีวิต สะท้อนให้เห็นถึง การดำรงชีวิตอยู่อย่างพอใจ มีความสุข โดยที่มีความพอใจต่อชีวิตของตนเองในด้านต่าง ๆ เช่น อาหาร สุขภาพอนามัย การศึกษา สิ่งแวดล้อม และทรัพยากร สอดคล้องกับ David Phillips (2006) ที่ให้นิยามความหมายของคุณภาพชีวิต หมายถึง การอยู่ดีมีสุข มีความสุขในการดำรงชีวิต โดยที่มีความพึงพอใจในชีวิตของตนเอง ในขณะที่องค์การอนามัยโลก (WHO) (The WHOQOL Group, 1995) กล่าวว่า คุณภาพชีวิตของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม วัฒนธรรม ตลอดจนค่านิยมในแต่ละช่วงเวลาการศึกษา ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับความคาดหวังของแต่ละบุคคล โดยที่ไม่จำเป็นต้องเหมือนกันในแต่ละสังคม ทั้งนี้ระดับคุณภาพชีวิตของแต่ละบุคคลจะขึ้นอยู่กับมาตรฐานที่ต่างคนต่างกำหนดขึ้น

ในการศึกษาครั้งนี้ได้มุ่งอธิบาย 1.) ลักษณะภูมิสังคมของประชาชนในพื้นที่ชุมชนน้ำ โดยชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของประชาชนกับการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะ และ 2.) อิทธิพลของพื้นที่สาธารณะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ชุมชนน้ำ

4. วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรเป้าหมาย คือ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนหมู่ที่ 8 บ้านชายทะเล ตำบลพันท้ายนรสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 296 ครัวเรือน โดยกำหนดขนาดตัวอย่างร้อยละ 25 ของจำนวนประชากรเป้าหมาย จากจำนวนตัวอย่างทั้งหมด 94 ครัวเรือน โดยเก็บข้อมูลจากตัวแทนครัวเรือนละ 1 คน ได้จำนวนตัวอย่างทั้งหมด 94 คน และทำการเลือกตัวอย่างโดยวิธีแบบเจาะจง โดยใช้เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่ม และการ

ทำแผนที่ชุมชน โดยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2560 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2561 ข้อมูลทั้งหมดนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และอธิบายเชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

5. ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

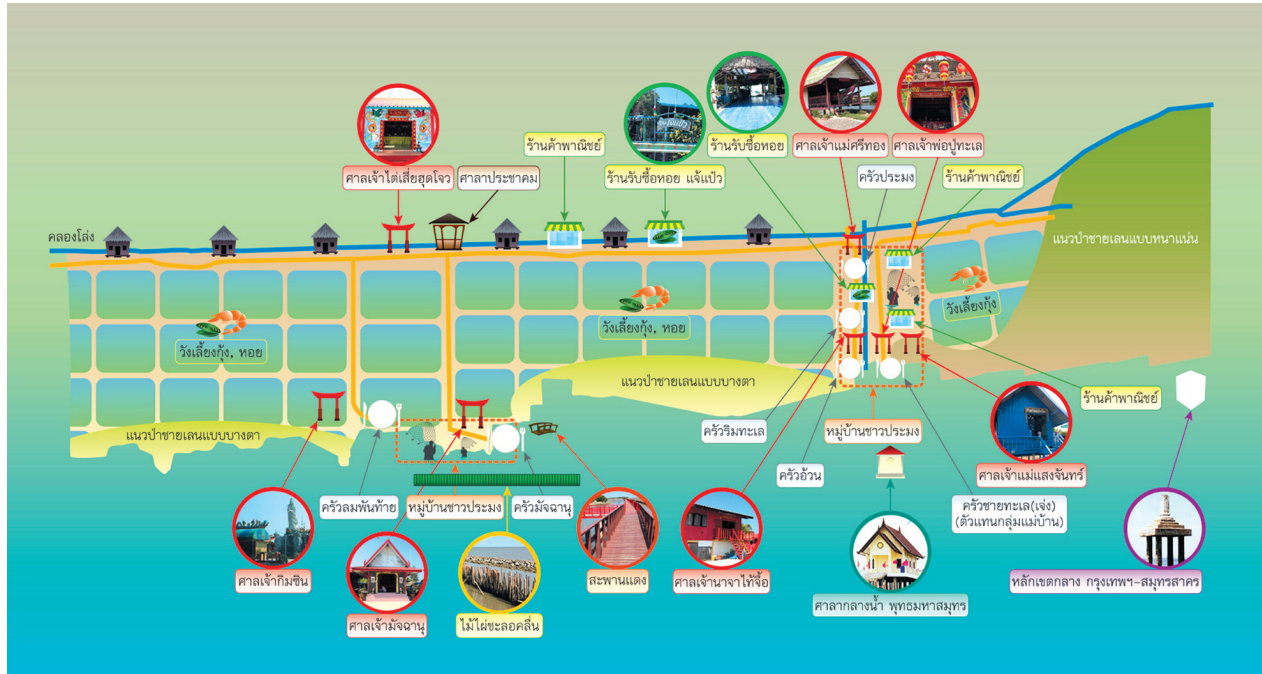
5.1 ภูมิสังคมด้านวิถีชีวิตของคนในชุมชนพื้นที่หมู่ที่ 8 บ้านชายทะเล ตำบลพันท้ายนรสิงห์ จังหวัดสมุทรสาคร

จากการสำรวจพื้นที่และการสัมภาษณ์เชิงลึก พ.ศ. 2560 พบว่า ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ และเป็นพื้นที่แอ่งกระทะที่ได้รับตะกอนจากแม่น้ำท่าจีนและแม่น้ำพระยา ตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนถือว่าเป็นพื้นที่เส้นทางปลายน้ำที่อุดมไปด้วยทรัพยากรป่าชายเลน มีความอุดมสมบูรณ์ของพันธุ์พืชและสัตว์น้ำนานาชนิด แม้ว่าประชาชนจะเผชิญกับสถานการณ์ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งน้ำเน่าเสียได้ส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพประมงอย่างมาก ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพประมงซึ่งเป็นอาชีพที่ทำสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีต โดยแบ่งเป็นอาชีพประมงพื้นบ้านหรือประมงที่เกิดจากการออกจับสัตว์น้ำตามแหล่งน้ำธรรมชาติ และ ประกอบอาชีพทำฟาร์มเลี้ยงสัตว์น้ำ อาทิ กุ้งแช่รวบ หอยแมลงภู่ หอยแครง ปูม้า และปลานานาชนิด ที่เหลือประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่น รับจ้างทั่วไป รับราชการ เป็นต้น

หากพิจารณาด้านความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรม พบว่า บริเวณพื้นที่ชุมชนหมู่ที่ 8 บ้านชายทะเลในอดีตมีชาวจีนอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชน ทำให้ชุมชนได้รับอิทธิพลของการเคารพบูชาเทพเจ้าของชาวจีน จะเห็นได้ว่ามีศาลเจ้าจีนตั้งอยู่ในพื้นที่ถึง 4 แห่ง ได้แก่ ศาลพ่อปู่ทะเล ศาลใต้เสียดุจิว ศาลนาราไทจื่อ และศาลกิมชิน ร่วมกับศาลไทยอีก 4 แห่ง ได้แก่ ศาลมัจฉานุ พระพุทธรมหาสมุทร ศาลเจ้าแม่ศรีทอง และศาลเจ้าแม่แสงจันทร์ ทำให้ชุมชนมีวัฒนธรรมที่ผสมผสานระหว่างไทยกับจีนอย่างเห็นได้ชัดเจน ทั้งนี้ ศาลเจ้าต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ชาวบ้านช่วยกันสร้างขึ้นจากความศรัทธาจึงเกิดประเพณีการเช่นไหว้ประจำปีอย่างน้อย 1 ครั้ง แม้ว่าจะมีทั้งศาลเจ้าไทยและศาลเจ้าจีนอยู่รวมกันมากมาย มีเรื่องราวและที่มาแตกต่างกัน แต่ชาวบ้านมีรากฐานของความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ หากเคารพสิ่งศักดิ์ที่อยู่ในศาลเจ้า จะช่วยคุ้มครองให้ปลอดภัยจากภัยอันตรายต่าง ๆ จากการออกเดินเรือในทะเลและช่วยให้อาศัยอยู่ในชุมชนอย่างปลอดภัย รวมถึงช่วยให้ทำมาหากินรุ่งเรือง เป็นต้น ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าอาชีพประมงในทะเลก็มีอันตรายการเคารพบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจช่วยให้ประชาชนดำรงชีวิตอย่างสงบสุข

ในด้านการตั้งถิ่นฐาน อาชีพ และภูมิปัญญา พบว่า ประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามบริเวณเส้นทางคมนาคม ทั้งเส้นทางถนน และริมคลอง ทั้งคลองโล่ง (ทางขวาง) และคลองตรง (ทางตรง) โดยการไหลของน้ำจะเป็นตามเส้นทางของคลอง และไม่มีประตูกั้นน้ำเค็มหลัก โดยบริเวณที่มีประชากรอยู่อย่างหนาแน่น คือ หมู่บ้านปากคลองประมง และศาลมัจฉานุ (ดูรูปที่ 1) บริเวณดังกล่าวจะพบวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้านที่มีการออกเดินเรือในทะเลเพื่อจับสัตว์น้ำ บางส่วนทำอาชีพบริการอื่น ๆ ที่พึ่งพาทรัพยากรทางทะเล เช่น ร้านอาหารทะเล รีสอร์ท บริการเดินเรือเพื่อท่องเที่ยว เป็นต้น ส่วนวิถีชีวิตของชาวประมงเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ พบได้ทางด้าน

ตะวันตกของชุมชน ประชาชนส่วนใหญ่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อขาย มักเรียกว่า “วัง” เช่น วังกุ้ง วังหอย ส่วนการทำเกษตรกรรมเพาะปลูกพืช พบว่า คนในชุมชนไม่ได้ให้ความสนใจ เนื่องจากเห็นว่าให้ผลตอบแทนช้า และคนในชุมชนไม่มีภูมิปัญญาด้านการเพาะปลูก ส่วนภูมิปัญญาที่สำคัญของชาวบ้านหมู่ที่ 8 คือ ความรู้เรื่องการทำประมงในทะเล รวมถึงการคาดเดาสภาพภูมิอากาศ และการประดิษฐ์เครื่องมือจับสัตว์น้ำประเภทต่าง ๆ เช่น อวนจับปลา โพงพางจับปลา ละครดักเคย เรืออีป้าบ และปืนยิงปลา ทั้งหมดนำมาใช้ในการทำประมงสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

รูปที่ 1 แผนที่แสดงขอบเขตชุมชน และการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะ

ด้านสังคม พบว่า คนในชุมชนพื้นที่หมู่ที่ 8 บ้านชายทะเลอาศัยอยู่แบบเครือญาติ เนื่องจากชุมชนชาวประมงจะมีการตั้งบ้านเรือนใกล้เคียงกัน และไม่ค่อยมีการย้ายเข้าหรือย้ายออกมากนัก คนในชุมชนส่วนใหญ่จึงเป็นเครือญาติกันหรือเป็นเพื่อนบ้านที่อาศัยอยู่ร่วมกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน จึงก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง มีสภาพสังคมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ช่วยกันสอดส่องดูแลความปลอดภัยในชุมชน

โดยสรุป กล่าวได้ว่าชุมชนหมู่ที่ 8 บ้านชายทะเล ตำบลพันท้ายนรสิงห์ จังหวัดสมุทรสาครมีภูมิสังคมที่เป็นเอกลักษณ์ พึ่งพาบริการจากระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ก่อให้เกิดวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อของชุมชน สะท้อนถึงความเป็นชุมชนของพื้นที่ชุ่มน้ำ ชายฝั่งทะเลของประเทศไทย

5.2 คุณค่าของพื้นที่สาธารณะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำ

พื้นที่สาธารณะของชุมชนหมู่ที่ 8 บ้านชายทะเล หมายถึง บริเวณพื้นที่ทางธรรมชาติ เช่น พื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเล ป่าชายเลน ลำคลอง และบริเวณพื้นที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นและเกิดการใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น พื้นที่ละแวกบ้านหรือชุมชน ร้านค้าพาณิชย์ ศาลเจ้า และเส้นทางคมนาคม ซึ่งแต่ละพื้นที่ล้วนมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่หมู่ที่ 8 บ้านชายทะเล ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 คุณค่าของพื้นที่สาธารณะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำ

ประเภทของพื้นที่สาธารณะ	ความสำคัญต่อคุณภาพชีวิต
<p>1. พื้นที่ชายฝั่งทะเลและริมคลอง</p> <p>รูปที่ 2 พื้นที่ชายฝั่งทะเลและริมคลองที่ 8 ที่มา จากการสำรวจ เดือน พย. 2560</p> <p>รูปที่ 3 อาชีพประมงพื้นบ้าน ที่มา จากการสำรวจ เดือน พย. 2560</p>	<p>- เป็นแหล่งประกอบอาชีพและสร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่ผูกติดกับการทำประมง ปัจจุบันประชาชนมีรายได้ลดลงเนื่องจากน้ำเน่าเสีย และการกัดเซาะชายฝั่ง</p> <p>- เป็นแหล่งกำเนิดวัฒนธรรมและนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่ชายฝั่งทะเลและริมคลอง เช่น วัฒนธรรมการแปรรูปอาหารต่าง ๆ กะปิ น้ำปลา อาหารทะเลตากแห้ง รวมไปถึงเป็นแหล่งกำเนิดภูมิปัญญาของชาวบ้าน เช่น การผลิตเครื่องมือประมงพื้นบ้าน ได้แก่ อวนจับปลา โพงพางจับปลา ละครดักเคย เรืออู่ปาย และปิ่นยิงปลา</p> <p>- เป็นแหล่งเรียนรู้ ระบบนิเวศของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านสามารถปรับตัวกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างดี จะเห็นได้ว่าชาวบ้านมีองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศในพื้นที่เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนิดพันธุ์สัตว์น้ำในทะเล</p> <p>- พื้นที่ป่าโกงกางชายฝั่งทะเลบริเวณจังหวัดสมุทรสาครมีพันธุ์พืชนานาชนิด เช่น แสมทะเล แสมขาว โกงกางใบใหญ่ ตะบูนขาว ถั่วขาว และต้นจาก พืชเหล่านี้ทำหน้าที่ช่วยป้องกันและชะลอความรุนแรงของคลื่นลมทะเล ทำให้ชุมชนมีความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติมากขึ้น</p>
<p>2. พื้นที่ละแวกบ้าน</p> <p>รูปที่ 4 การตากกุ้งบริเวณถนนในชุมชน ที่มา จากการสำรวจ เดือน พย. 2560</p>	<p>- ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ให้กับชุมชน ชาวบ้านจะใช้พื้นที่ละแวกบ้านเพื่อปฏิสัมพันธ์กันในชีวิตประจำวัน มีการเดินทางไปมาหาสู่ พูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารอย่างเป็นประจำ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน</p> <p>- ส่งเสริมการประกอบอาชีพ ชาวบ้านจะใช้พื้นที่ละแวกบ้านหรือละแวกชุมชนเพื่อประกอบอาชีพ เช่น การตากกุ้ง ตากปลา เป็นต้น เป็นลักษณะการใช้พื้นที่อย่างที่เคยเป็นมาตั้งแต่อดีต อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันชาวบ้านในบางพื้นที่ได้เปลี่ยนไปทำอาชีพนอกเหนือจากการประมงมากขึ้น</p>

ประเภทของพื้นที่สาธารณะ	ความสำคัญต่อคุณภาพชีวิต
<p>3. ร้านค้าพาณิชย์</p> <p>รูปที่ 5 ร้านค้าพาณิชย์บริเวณชุมชนหมู่ที่ 8 บ้านชายทะเล</p> <p><i>ที่มา</i> จากการสำรวจ เดือน พย. 2560</p>	<p>-ในทุก ๆ ชุมชนจะมีร้านค้าพาณิชย์ที่คนในชุมชนจะมาใช้บริการเป็นประจำและมักสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้อยู่อาศัยในชุมชน ชุมชนบ้านชายทะเลมีร้านค้าพาณิชย์ที่ขายสินค้าอุปโภคและบริโภคทั่วไป และมีบางร้านที่รับซื้อสัตว์น้ำที่จับได้โดยชาวประมงทั้งในและนอกพื้นที่มาขายต่อให้คนทั่วไป จึงเป็นพื้นที่ที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชาวประมงกับคนอาชีพอื่น ๆ ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่</p>
<p>4. ศาลเจ้า</p> <p>รูปที่ 6 ศาลมัจฉานุ</p> <p><i>ที่มา</i> จากการสำรวจ เดือน พย. 2560</p>	<p>-ศาลเจ้าในพื้นที่ชุมชนหมู่ที่ 8 บ้านชายทะเล สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวบ้าน และเป็นพื้นที่ที่ผูกติดกับความเชื่อของชาวชุมชนบ้านชายทะเล เกิดการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแสดงความเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชุมชนศรัทธา ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์และความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งยังเป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อจัดงานตามประเพณีของชาวบ้านอีกด้วย สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชน</p>
<p>5. หน่วยงานราชการ เช่น โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบลพื้นที่ชายฝั่ง</p>	<p>-เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านใช้ในการประกอบกิจกรรมนันทนาการ เช่น การออกกำลังกาย หรือใช้เป็นพื้นที่เพื่อจัดงานต่าง ๆ ของชาวบ้าน เช่น งานแต่งงาน ฯลฯ รวมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ข่าวสารต่าง ๆ ทำให้ชาวบ้านมีสุขภาพที่ดีขึ้น และมีความเข้าใจการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัยและถูกหลักอนามัย</p>
<p>6. เส้นทางคมนาคม</p> <p>รูปที่ 7 สะพานแดง</p> <p><i>ที่มา</i> จากการสำรวจ เดือน พย. 2560</p>	<p>-ทำให้ชาวบ้านมีความสะดวกสบายในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ สามารถติดต่อกับพื้นที่ภายนอกได้สะดวกมากยิ่งขึ้น เช่น การนำสัตว์น้ำต่าง ๆ ไปขายนอกพื้นที่ นอกจากนี้เส้นทางคมนาคมที่สะดวกสบายมากขึ้นทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมชุมชนมากขึ้น กระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชนจากการขายสินค้าจากสัตว์ทะเล</p>

จากผลการศึกษา พบว่า สอดคล้องกับการศึกษาของสุภาวดี เชื้อพราหมณ์ และอรศิริ ปาณินท์ (2556) ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบบนิเวศชุมชนกับวิถีชีวิตชาวบ้านท้องถิ่น พื้นที่สาธารณะของชุมชนได้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่และส่งผลต่อวิถีชาวบ้านอย่างยิ่ง ชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำชายฝั่งทะเลส่วนใหญ่พึ่งพาทรัพยากรทางทะเลเพื่อการดำรงชีพ หล่อหลอมวิถีชีวิตของชุมชน ก่อให้เกิดความเชื่อและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผูกติดกับการใช้ทรัพยากรทางทะเล นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ ทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี ดังนั้นหากพื้นที่สาธารณะเสื่อมโทรมหรือถูกทำลาย ย่อมต้องส่งผลต่อวิถีชีวิตและคุณภาพชีวิตของชุมชน

สรุปผลการนำเสนอ

ภูมิสังคม วิถีชีวิตและการใช้พื้นที่สาธารณะของพื้นที่ชุ่มน้ำที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรทางทะเล ได้ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนในมิติต่าง ๆ ทั้งทางการเป็นแหล่งอาหารและทางเศรษฐกิจ รวมไปถึงการเป็นรากฐานของวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ในชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชนเกี่ยวกับการจับสัตว์น้ำ การผลิตเครื่องมืออุปกรณ์สำหรับจับสัตว์ วัฒนธรรมการถนอมอาหารชนิดต่าง ๆ ล้วนมีฐานมาจากการใช้ทรัพยากรทางทะเล รวมไปถึงระบบความเชื่อและความศรัทธาในชุมชนด้วย จึงกล่าวได้ว่าวิถีชีวิตและพื้นที่สาธารณะมีความเชื่อมโยงกับทะเล อาทิ บริเวณชายทางทะเล ป่าโกงกาง และคลอง มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อรากฐานทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และความเชื่อของชุมชน แต่ปัจจุบันพื้นที่เหล่านี้เสื่อมโทรมลงอันเนื่องมาจากกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ตลอดจนการใช้ทรัพยากรอย่างขาดความระมัดระวัง ทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบอย่างมาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องเข้ามาช่วยเหลือเพื่อฟื้นฟูพื้นที่สาธารณะที่เกี่ยวข้องกับทะเล เนื่องจากชาวบ้านไม่มีศักยภาพที่จะแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้เพียงลำพัง

จากการกำหนดนโยบายภาครัฐหรือการออกกฎระเบียบ กติกาใด ๆ มีส่วนทำให้วิถีชีวิตและพื้นที่สาธารณะของพื้นที่หมู่ 8 ที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ได้รับผลกระทบไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม ย่อมจะทำให้เกิดความไม่ยั่งยืนของการพัฒนาชุมชนหมู่ที่ 8 บ้านชายทะเล อย่างแน่นอน

บรรณานุกรม

1. คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550), หน้า 10-11.
2. ภูมิสังคม. ค้นวันที่ 22 ตุลาคม 2555 จาก <http://dict.longdo.com/search/ภูมิสังคม>.
3. สุภาวดี เชื้อพราหมณ์ และอรศิริ ปาณินท์ (2556). ความเป็นอื่นของพื้นที่สาธารณะในวิถีชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย. ดำรงวิชาการ ปีที่ 12 ฉบับที่ 2. หน้า 129-152.
4. คันสนีย์ ชูแวว. คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. จาก http://www.wildlifefund.or.th/wetlands_2.html. (สืบค้น 20 มีนาคม 2561).
5. ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองสมุทรสาคร. ข้อมูลชุมชนจาก <http://www.nfesakhon.net/muangsakon/?q=node/8> (สืบค้น 29 มีนาคม 2561).
6. Efrogmson, D., ThanhHa, T.T.K., ThuHa, Pham, (2009). Public Spaces: How They Humanize Cities, HealthBridge - WBB Trust, Dhaka.
7. David, P. (2006). Quality of life: Concept, policy and practice. London and New York: Taylor & Francis Group.
8. The WHOQOL GROUP (1995). The World Health Organization Quality of Life Assessment (WHOQOL): position paper from the World Health Organization. Social Sciences Medicine, 41 (10): 1403-1409.
9. UNESCO (1978). Indicators of Environmental Quality and Quality of Life. Paris: UNESCO.